

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

احکام اسلامی در مراقبت از مددجویان

وقت نماز

- هنگام تراکم کاری شدید که به هیچ وجه نمی‌توان بیمار را ترک کرد و امکان جایگزین کردن فرد دیگری هم نیست می‌توان **نماز را به صورت اضطراری** خواند یعنی در کنار تخت مریض همراه با رسیدگی به بیمار از نماز این فریضه الهی نیز غافل نشد حتی در ICU و اطاق مراقبتهای ویژه باید نماز بخواند.

سوال: به جهت تراکم کاری و وجود بیماران بسیار و یا اورژانسی در بخش، بعضی مواقع ما فرصت نماز خواندن پیدا نمی‌کنیم مخصوصاً برای ما خانمها که حتماً باید مانتو عوض کنیم یا در محلی تدارک نماز ببینیم که نا محرم نباشد. از طرفی هم بسیار اتفاق افتاده که پرسنل بر ای نماز رفته اند و به خاطر کمبود نیرو بیمار تلف شده است. با توجه به این محدودیتها آیا نماز های قضاء شده ما حکم عمدی پیدا می‌کند؟

جواب: تاخیر نماز تا بعد از وقت جایز نیست و به هر نحو که می‌توان باید نماز را در وقت بخواند
سوال: با توجه به سوال بالا اگر پرسنل بر ای نماز رفتند و بر اثر کمبود نیرو بیمار تلف شد آیا پرستار مزبور مقصر است یا خیر؟

جواب: بر هر شخصی که می‌تواند مریض را از مرگ نجات دهد واجب است او را نجات دهد و اگر کوتاهی در حفظ او کند معصیت کرده است و نجات نفس محترمه از نماز در وقت مهمتر است.

- نماز خواندن با لباس فرم و یا مقنعه ای که هنگام تزریق آمپول و یا انجام مراقبتهای درمانی یک یا چند قطره خون **نجس** باشد اشکال دارد و باید برای نماز تطهیر شود.
نکته: بعد از اینکه پرسنل درمانی، مخصوصاً بهیاران و پرستاران عزیز باید با مدیریت بیمارستان هماهنگ کرده تا تراکم کاری موجب ضایع شدن نماز نشود همچنین برای انجام عملهای طولانی که چندین ساعت طول می‌کشد باید دقت در جایگزینی افراد و همکاری پرسنل وجود داشته باشد.

• **سوال:** بعضی عملهای اورژانسی و یا جراحی ۱۶ الی ۷ ساعت طول می کشد بدین صورت که قبل از وقت نماز وارد اتاق عمل شده و بعد از اتمام نماز خارج می شویم حکم نمازها در صورتی که نمی توانیم اطاق عمل را ترک کنیم چیست؟

جواب: در اطاق عمل باید به هر نحو می توانند نماز را بخوانند و در صورت امکان، شیفت را عوض کنند و نماز را به صورت معمول و غیر اضطراری بخوانند.

هنگام فریضه صبح که بعضی از همکاران بعد از انجام شیفت کاری به استراحت می پردازند در صورتی که بیدار نکردن آنها برای نماز صبح سهل انگاری و استخفاف (سبک شمردن) امر نماز بشمار رود باید آنها را بیدار نمود.

بر پزشکان و همکارانشان از جمله پرستاران و بقیه **واجب است** که در هر حال از احوالشان **واجبات شرعی خود را انجام دهند** و در آن سهل انگاری نکنند، از جمله بزرگترین رکن اسلام بعد از شهادتین یعنی نماز، نباید در ادای آن کوتاهی کند و یا از وقت (مقررشان) به تاخیر اندازند، خصوصا در هنگامی که مشغله ای دارند (باید بیشتر مراقب باشند و از آن غافل شوند)، زیرا دعوتگر شر (یعنی شیطان) انسان را با عذرهای واهی و توجیهات باطل وسوسه می کند تا (شاید در ادای عباداتش) کوتاه آید، نماز تا زمانی که مسلمان عقل و هوشش پابرجا باشد از دوش وی ساقط نخواهد شد، و تاخیر آن از وقتش جایز نیست.

نماز با بدن یا لباس نجس

• یکی از شرایط لباس نماز گزار پاک بودن است. در بیمارستانها به خاطر جراحتهای و بیماریها پرستاران در هنگام کار بدن یا لباسشان ممکن است به خون یا نجاستی دیگر آلوده گردد. در بعضی مواقع پرستاران گرمی و یا بیماران مجبورند با لباس نجس نماز بخوانند و یا نمی دانند که در موقع رسیدگی به بیمار لباسشان نجس شده یا نه (شک دارند) و با همان لباس نماز خوانده اند در همه این موارد پسندیده است که حکم نماز با بدن یا لباس آلوده به نجاست را بدانیم:

۱- اگر بداند که بدن و لباس نجس است و از روی عمد و آگاهی نماز بخواند نمازش باطل است

۲- اگر بعد از نماز متوجه شود که لباسش نجس بوده نمازش صحیح است

۳- اگر فراموش کند که بدن یا لباسش نجس است نمازش باطل است و باید دوباره بخواند.

۴- اگر شک کند که همان وقت نجس شده یا قبلاً نجس بوده چنانچه بتواند لباسش را درآورد باید با بدن پاک و پوشش لازم نماز را بخواند و گرنه در وسعت وقت نماز باطل و در کمی وقت به صورت نماز برهنگان نماز بخواند و اگر نمی تواند با همان حال نماز بخواند.

• **سوال:** اگر بعد از نماز متوجه شود که لباس یا بدنش نجس بوده آیا نمازش صحیح است؟
جواب: صحیح است.

وضو

هنگام وضو، لازم است به چند نکته توجه شود:

- ۱- به اقتضای شغل پرستاری، ممکن است لباسهای فرم یا مانتو و مقنعه خواهران پرستار آلوده به خون یا نجاست دیگر شود به همین خاطر بهتر است همواره لباسی پاک و تمیز در محل کار داشته باشد که هنگام نماز از آن استفاده نماید.
- ۲- از آنجا که گاهی از خود کار، خود نویس یا روان نویس استفاده می شود، لازم است یاد آوری شود که جوهر خود نویس و روان نویس بر ای وضو مانعی ندارد و جوهر خودکار نیز در صورتی که تنها رنگ باشد و جرمی نداشته باشد که روی پوست را بگیرد اشکالی ندارد ولی در صورتی که پررنگ و دارای جرم است باید برطرف شود.
- ۳- بخشها و مراکز درمانی که پرستاران زن و مرد در محیطی مختلط مشغول بکار هستند، هنگام وضو گرفتن باید دقت شود که در معرض دید نامحرم نباشند.

سوال: در بیمارستان خصوصی، که خوشبختانه محیطی زنانه است و پرسنل مرد در آن نیست کار می کنم و تنها چند پزشک مرد و خدمه آن هم اغلب در مواقع خاص وارد می شوند. بعضی وقتها جوراب در می آوریم، آستینها را بالا می زنیم که وضو بگیریم و یا مقنعه در می آوریم که ناگهان مردی وارد می شود. با توجه به زنانه بودن محیط، آیا عمل این پرستار خواهر جزء گناهان عمدی است و وی گناهکار است؟ یا چیزی بر او نیست؟
جواب: اگر بعد از ورود نامحرم فوراً خود را بپوشاند گناهی مرتکب نشده اند.

پرستار می تواند در عبادت بیماران شریک و سهیم باشد، به عنوان مثال:- اگر بیمار قادر به حرکت نیست و برای وضو آب طلب کرد پرستار از کمک به او دریغ نورزد.

-بیمار برای وضو گرفتن هر مقدار از افعال وضو را که می تواند باید خودش به تنهایی انجام دهد و برخی از افعال را که نمی تواند انجام دهد پرستار می تواند به او کمک کند.

احکام تماس

- لمس بدن بیمار، اگر پزشک هم جنس نباشد به قدر ضرورت اشکال ندارد (در صورت عدم امکان لمس غیر مستقیم) پرستاران عزیز ممکن است هنگام پرستاری از بیمار و انجام مراقبتهای فوری که بیمار در حالت اغماء می باشد برای احیاء بیمار تلاش زیاد به همراه سرعت عمل نمایند، بگونه ای که حتی ثانیه ها نیز مهم است به همین خاطر به ناچار با خود بیمار یا اطرافیان و همکاران ممکن است تماسهایی حاصل شود که حکم آنها در ذیل بیان می شود.

تماس در این موارد اشکال ندارد:

الف: اضطراری در کار باشد

ب: تماس از روی لباس باشد

ج: بصورت اتفاقی و تصادفی باشد

- بنابراین تماسهای غیر ارادی و اتفاقی اشکالی ندارد و در تماس با بیمار هم آنجا که ناچار است تماس داشته باشد اشکالی نیست.

سوال: در صورتی که بدانیم فردی که با ما تماس پوستی پیدا می کند از موقعیت اضطراری سوء استفاده کرده است و من پرستار نیز به علت کارم مجبور به تحمل هستم، حکم او که مشخص است. ولی حکم کار من چیست؟

جواب: نمی توانید خود را در معرض گناه قرار دهید

سوال: در بخش کاری من (دیالیز)، مسئول بخش مرد است و من پرستار زن با توجه به اینکه در بخش، مرد هست مجبور به برخورد و تماس با نامحرم هستم. از طرفی به علت رعایت سلسله مرا تب اداری حق اعتراض ندارم از جهت شرعی تکلیف من چیست؟

جواب: لمس و نگاه به نامحرم حرام است

احکام تماس

در بخشهای مختلف بیمارستان در مراحل معاینه، معالجه، انتقال بیمار و ... بین پرستاران زن و مرد تماسهایی صورت می‌پذیرد در این تماسها باید دقت شود که از دستکش استفاده کرده و برای انتقال نیز حتی الامکان از پتو و ملافه استفاده نمایند. همچنین در اطاق عمل یا بخشها در هنگام کار با پزشک غیر همجنس، برای آماده کردن وسایل ابزار پزشکی، دارو و یا ابزار جراحی. در این مواقع اگر به جای پرستار مرد، پرستار خانم در بخش هست که ابزار را به دست خانم پزشک بدهد (و یا بالعکس) بودن پرستار مرد ضرورتی ندارد و این عمل که منجر به تماس زن و مرد نامحرم می‌شود جایز نیست خصوصاً اگر موجب فتنه و تحریک غریزه جنسی شود. در بیمارستان مسلمانها که قوانین شرع و دین حاکم است بسیار پسندیده است که مدیریت بیمارستانها دقت نظر وافر داشته باشند تا ارتباط کاری پرسنل نامحرم به حداقل ممکن برسد.

بر پزشکان مرد و زن و همکارانشان حرام است که جز در وقت ضرورت به عورت (بیماران) نگاه کنند، و اگر ضرورتی ایجاد شد؛ عورت مرد را فقط مرد نگاه کند، و عورت زن را نیز فقط زن ظاهر کند، مگر آنکه مقدور نباشد و ضرورت حکم کند که شخصی غیر همجنس آنرا نگاه کند که در اینحالت ایرادی ندارد، ضمن اینکه باید امانت شرعی را اداء کند و جز به محل آسیب دیده یا موضع مرض نگاه نکند، و این امر نباید در خلوت روی دهد، و اگر بیمار مورد نظر زن بود لازمست در صورت امکان محرمش حضور داشته باشد.

احکام پوشش

پوشیدن مانتو و لباس فرم به نحوی که دوخت آن شایسته شما نباشد و یا به گونه ای تنگ و چسبان باشد که برجستگیهای بدن کاملاً پیدا باشد علاوه بر اینکه شایسته یک پرستار مومن نیست بلکه اگر این نحو پوشش و نمایان بودن برجستگیها باعث ریه و مفسده باشد جایز نیست. و بهتر است ترک شود.

سوال: دانشجوی پرستاری هستم و در بعضی از بخشهای بیمارستان با وجود نامحرم باید چادر خود را بردارم که ناچار حجاب کمتر می شود لطفاً بفرمایید تکلیف من چیست؟

جواب: اصرار مسئولان، مجوز عدم رعایت پوش به مقدار واجب نمی شود و موافقت آنان جایز نیست و لی با توجه به اهمیت تحصیل و تخصص در رشته پزشکی و مامایی، در صورتی که ضرورت (یعنی ناچاری) اقتضا کند، به مقدار ضرورت از پوشش واجب خود بکاهید و در هر صورت نگاه عمدی نامحرم جایز نیست و اگر ضرورت پزشکی و حفظ جان مسلمان اگر چه در آینده متوقف به تحصیل و آموزش فعلی باشد ارتکاب فعل حرام مثل نگاه کردن زن به بدن مرد و امثال آن به قدر ضرورت مانعی ندارد.

سوال: هنگام عمل جراحی پرسنل اطاق عمل باید آستینها را تا آرنج بالا بزنند خانمهای حاضر اعم از پرستار، بهیار و یا پرسنل اطاق عمل نیز در بعضی مواقع که پزشک مرد یا پرسنل مرد حضور دارند مجبور به رعایت این امر هستند و گرنه در برخی موارد پزشکی آنان را بیرون می کند تکلیف ما چیست در حالی که پوشش از حد واجب خود کمتر می شود و مجبور به انجام تکالیف شغلی هستیم؟

جواب: نمی توانند خود را در معرض گناه قرار دهند و در مقام ضرورت حکم سایر ضرورتها را دارد (یعنی اشکال ندارد) نکته: نمایان بودن زیر چانه، گردن، گوش، سینه و دست و بازو و موها برای خانمها جایز نیست باید این مواضع را از دید نامحرم بپوشانند. پرستاران محترم مواظبت نمایند اولاً در موقع کار با نامحرم آستینها بالا نرود. بهتر است از قبل تمهیدات لازمه دیده شود. ثانیاً در دوختن مقنعه ها و نحوه پوشیدن آنها دقت شود تا موها و زیر چانه پوشیده باشد.

از نظر شرع مقدس اسلام، بر زنان واجب است تمام بدن خود را به استثنا وجه و کفین را (دو دست تا مچ) از نامحرم بپوشانند بنابراین، خواهران پرستار جورایی که می پوشند باید از ضخامت کافی برخوردار باشد تا پشت پا نمایان نباشد زیرا پوشیدن پا هم واجب است.

احکام روابط زن و مرد

مراکز بهداشتی و درمانی اعم از درمانگاهها، بخش های بیمارستان، مراکز فیزیوتراپی، سونوگرافی و .. همگی مکان هایی هستند که مراجعه کنندگان و متعدد و از جنس مخالف و موافق در آن تردد دارد.

چه بسا خانم پرستار ناچار باشد به اقتضای شغل خود به مردان پاسخگو باشد و یا پرستار مرد به خانمها جواب دهد. از نظر اسلام

صحبت کردن زن با مرد نامحرم به صورت عادی اشکالی ندارد؛

مشروط بر اینکه:

۱- به قصد لذت و ریه (خوف فساد) نباشد.

۲- صدای خود را ترقیق (نازک) و تلطیف نکنند.

۳- خوف فتنه و گناه نباشد و **احتیاط مستحب است که به مقدار ضرورت اکتفا شود.**

بنابراین اگر صحبت با ارباب رجوع پزشک و پرسنل ایجاد فتنه می کند (زیرا انسان با زیرکی خاصی که دارد خوب می تواند صحبت و نگاه عادی و یا مشکوک را تشخیص دهد مخصوصا خانمها در این امر دقیق تر هستند باید بگونه ای رسمی و قاطع سخن گفت که آنها که در دلشان مرض هست در او طمع نکنند.

سوال: بنده در محیطی مختلط از بخشهای بیمارستان کار می کنم و گاهی ممکن است ساعتها در یک اتاق با پرستار مرد یا بیمار مرد تنها باشم آیا اشکال دارد؟ البته احتمال حضور رفت و آمد اشخاص دیگر هم است.

جواب: اگر خلوت با اجنبی و اجنبیه صدق نکند مانع ندارد.

سوال: در محیطی مختلط و در زمانهای طولانی بین دو همکار مرد و زن با حضور ثالث و یا بدون حضور وی صحبت کردن و شوخی و خندیدن با توجه به اطمینان از اینکه محیط خواهرانه و برادرانه است اشکالی ندارد؟

جواب: **صحبت کردن و شوخی و خندیدن دوتا نامحرم اگر موجب مفسده باشد حرام است.**

یک پرستار ممکن است یک یا دو شیفت پیاپی با پرستاران بهیاران پرسنل و پزشک جنس مخالف در ارتباط باشد در این مواقع سخنان بی مورد تعریفها از این طرف و آن طرف، گرم گرفتن ها، خنده ها، قهقهه هایی که در پی تعریفها می آید همه و همه ممکن است انسان را گرفتار حيله های شیطانی کرده، به گناه و معصیت بکشاند.

این کار علاوه بر این **که جایز نیست خیانت به نظام خانواده و حق همسر** نیز می باشد از طرف دیگر **محیط کار دست خوش ناامنی**

اخلاقی می گردد.

• معاینه، گرفتن نبض و فشار خون، شکسته بندی و ... توسط جنس مخالف جز در موارد ضرورت و عدم دسترسی به جنس موافق جایز نیست. همچنین در تماس به بدن نامحرم در هنگام درمان اگر استفاده از دستکش به منظور لمس غیر مستقیم ممکن نباشد و ناچار به نگاه هم باشید در این صورت نظر و لمس اشکال ندارد که باید به حد اقل نگاه و لمس بسنده کرد.

سوال: در بعضی از مراقبتهای قبل و بعد از زایمان و عمل جراحی و ... مانند نصب سونداژ، ماساژ رحمی پس از زایمان تراشیدن موهای موضع عمل بیمار بجهت آماده شدن برای عمل و ... و نیاز به نگاه و لمس است. لمس را می توان با دستکش بطور غیر مستقیم انجام داد ولی از نگاه چاره ای نیست چه باید کرد؟

جواب: در موارد ضرورت در صورتی که معالجه متوقف بر دست زدن و نگاه به غیر باشد جایز است؛

البته در این مواقع رعایت چند نکته لازم است:

۱- به دست کردن چیزی مانند دستکش تا اگر بیمار همجنس است به عورت او و اگر غیر همجنس است به بدن او تماس پوستی مستقیم نداشته باشد.

۲- هنگام معاینه و مراقبت به همان مقدار ضرورت اکتفا کند که بیشتر از آن حرام است.

تذکر: با توجه به کثرت پزشکان متخصص زن و مرد، به غیر از موارد ضرورت باید از مراجعه به پزشک غیر همجنس خودداری کرد جهت کارهای درمانی؛ مانند نصب سرم، تزریق آمپول، تعویض پانسمان و شستشوی زخم و .. اگر کادر پزشکی همجنس وجود دارد نمی توان به پزشک غیر همجنس مراجعه کرد. مسایلی مانند دوری راه یا تبحر و دقت زیاد فلان شخص که از جنس مخالف است نمی تواند دلایل موجهی برای این کار شود اما در صورت نبودن کادر پزشکی و درمانی همجنس و اضطرار مراجعه به جنس مخالف اشکال ندارد و در غیر این موارد جایز نیست. نکته دیگر اینکه پزشک گرچه محرم راز است ولی از محارم نیست؛ بنابراین در غیر زمان اضطرار نمی تواند به بدن زن یا مرد نامحرم نگاه کند.

احکام زینت و آرایش

هر عملی که موجب آراسته و زیباتر شدن عضو بدن شود زینت محسوب می‌شود اعم از زینتهای دست؛ مانند انگشتر، حلقه عروسی، النگو دستبند و ... و یا زینتهای چهره؛ مانند آرایشهای چشم، لب، و گونه و ... و حتی سرمه. بنابراین هر چیزی که عرفاً زینت محسوب گردد و مردم به آن زینت بگویند باید از دید نامحرم پوشیده شود مثلاً اگر از نظر عرف (عامه مردم) سرمه چشم زینت محسوب شود و لو اینکه شخص برای فواید طبی آن استعمال کرده باشد این زینت **نباید در معرض دید نامحرم قرار گیرد.**

سوال: محیط کاریمان یعنی بخش بیمارستان به اقتضای شغلیمان برای گرفتن نبض از ساعت مچی و به علت مختلط بودن محیط کاری و برخورد های زیاد با نامحرم مجبور به همراه داشتن حلقه عروسی هستیم با این توضیح استفاده از اینها باز هم زینت محسوب می‌شود و چه حکمی دارد؟

جواب: بر زن واجب است زینت خود را از نامحرم پپوشاند و ساعت اگر زینتی نباشد و حلقه اگر ساده بوده و چشم گیر نباشد اشکال ندارد.

احکام محتضر

با توجه به این که درصد زیادی از مرگها در بیمارستان رخ می‌دهد و غالباً در لحظات آخر پرستاران و بهیاران زحمتکش با آنان سروکار دارند از این رو لازم دانسته شد که مسایل ضروری بیماران در حال احتضار را بیان کنیم:

۱- رو به قبله کردن محتضر بر هر مسلمانی واجب است.

۲- مسلمانی که در حال جان دادن است، مرد باشد یا زن، کوچک باشد یا بزرگ، باید او را به پشت خواباند بطوری که کف پاهایش به طرف قبله باشد. اگر خوابانیدن او به این نحو ممکن نیست «بنا بر احتیاط واجب» تا اندازه ای که ممکن است باید به این دستور عمل شود. چنانچه خوابانیدن او به کیفیت مذکور به هیچ قسم ممکن نباشد به قصد احتیاط او را رو به قبله بنشانند اگر آن هم ممکن نباشد باز به قصد احتیاط او را به پهلوئی چپ رو به قبله بخوابانند.

شایسته است در بخشهایی از بیمارستان که احتمال فوت بیمار بیشتر است مانند ICU، چینش تختها و نصب دستگاههای کنترل کننده علایم حیاتی بیمار را بگونه ای قرار دهند که بیمار همواره رو به قبله باشد.

سوال: بیماری که در حال احتضار (ICU) است و با ۹۹٪ احتمال فوت او می‌باشد و ما تنها با ۱٪ احتمال زنده ماندن روی بیمار کار می‌کنیم بعلت دستگاههای متعدد نمی‌توان بیمار را رو به قبله کرد و یا بعلت تراکم کاری شهادتین و ... را نمی‌توان برایش گفت آیا مسئول هستیم؟

جواب: اگر رو به قبله کردن محتضر ممکن نیست تکلیفی ندارید ولی مجرد تراکم کاری تکلیف برداشته نمی‌شود و شهادتین مستحب است.

۳- مستحب است شهادتین و اقرار به دوازده امام «ع» و سایر عقاید حقه را به کسی که در حال جان دادن است طوری تلقین کنند که بفهمد. همچنین مستحب است چیزهایی را که گفته شد تا وقت مرگ تکرار کنند.

۴- تنها گذاشتن محتضر، گذاشتن چیز سنگین روی شکم او، بودن جُنب و حائض نزد او، حرف زدن زیاد، گریه کردن و تنها گذاشتن زنها نزد او مکروه است.

۵- خواندن قرآن به ویژه سوره های یس، صافات، احزاب و آیه الکرسی، بر بالین محتضر مستحب است.

احکام اشیاء پیدا شده

سوال: اگر از بیمار چیزی بجا مانده است یا چیزی در بیمارستان پیدا شود تکلیف چیست؟
جواب:

۱- نشانه دارد:

در این صورت:

اگر صاحبش معلوم است؛ چنانچه نداند صاحبش راضی است یا نه نمی تواند بدون اجازه او بردارد.
اگر صاحبش معلوم نیست می تواند به قصد اینکه مال خودش شود بردارد.

و اگر بیش از یک درهم است در این صورت :

الف - اعلام کند صاحبش پیدا شود (تا یک سال طبق دستور رساله اعلام کند پس از آن اگر پیدا نشد می تواند خودش بردارد یا از طرف صاحبش صدقه بدهد.

ب- اعلام کند صاحبش پیدا نمی شود می تواند از طرف صاحبش صدقه بدهد
۲- نشان ندارد:

احتیاط واجب آن است که از طرف صاحبش صدقه بدهد

سوال: شخصی جاهل به مسائل شرعی یک ساعت مچی (در بیمارستان) پیدا کرده و چند سال است از این جریان می گذرد به دستش بسته و نماز هم می خواند حالا این ساعت را چه کار کند آیا می تواند برای خودش بردارد یا خیر؟

جواب: باید تا یک سال برای پیدا شدن صاحبش اعلان کند و اگر صاحب واقعی مایوس است از طرف او به فقراء صدقه بدهد.

سوال: اگر در یخچال از بیمار مرخص شده میوه و کمپوت و ... جا بماند و کسی دنبال آن نیاید مصرف آن توسط پرسنل و یا بیمارستان چگونه است؟

جواب: اختیار آن با مالک آنهاست مگر اینکه از آنها اعراض کرده باشند.

سوال: در بخش جراحی بیمارستان زنان گاهی اوقات در حین عمل می‌بینیم که نخ مکدونالد که جهت دوخت دهانه رحم استفاده می‌شود اضافه می‌آید (این نخها بلند است که خود مریضها باید تهیه کنند) آیا مجاز است از ما بقی آن برای مریض دیگر استفاده نماییم (با توجه به این مطلب که ما بقی نخ بدرد نمی‌خورد و ممکن است امکان اجازه گرفتن از بیمار را به جهت کمبود وقت یاندیدن وی برایمان میسر نباشد).

جواب: اختیار وسایل مذکور با مالک آنهاست مگر اینکه از آنها اعراض کرده باشند.

سوال: در طول سال دو دست لباس فرم به پرسنل می‌دهند که گاهی بجای پارچه حواله می‌دهند سوال من اینست:

الف- اگر آن را در صورت عدم نیاز به اطرافیان بدهیم چه حکمی دارد؟

ب- آیا می‌توان در صورت عدم نیاز، آن حواله را مواد غذایی یا وسایل مورد نیاز خرید یا حتما باید فرم تهیه کرد؟

جواب: اگر مطابق مقررات بیمارستان صرف آن در غیر تهیه لباس فرم منعی نداشته باشد اشکال ندارد.

احکام بخش زنان

- زن زائو در اتاق زایمان باید در معرض دید نامحرم قرار نگیرد و لازم است از ورود نامحرم به آن اتاق جلوگیری شود، مگر کسانی که ورودشان ضرورت دارد
- پزشکان عمومی و پرستاران و... که دوران آموزش عمومی را می گذرانند، در صورتی می توانند آموزش های عملی - که مستلزم نظر و لمس بدن و عورت زن زائوست - را فراگیرند که بدانند در آینده نجات جان مادر یا فرزند او به این آموزش بستگی دارد

احکام نماز

- مریض یا کسی که به عللی نتواند بعد از ادرار کردن خود را با آب بشوید اگر با یارچه ای تمیز نماید می تواند نماز بخواند .
- اگر بداند که بدن و لباس نجس است و از روی عمد و آگاهی نماز بخواند ، نمازش باطل است .

- اگر فراموش کند که بدن یا لباسش نجس است ،نمازش باطل است و باید دوباره بخواند

- چنانچه بتواند لباسش را درآورد، باید با بدن پاک و پوشش لازم ،نماز را بخواند و گرنه در وسعت وقت، نماز باطل و در کمی وقت به صورت نماز برهنگان، نماز بخواند و اگر نمی تواند با همان حال نماز بخواند

احکام وضو

- به چیزی که با آن زخم و شکستگی را مبنند و دوایی که روی زخم و مانند آن می گذارند « جبیره » گفته می شود .
- اگر روی زخم باز است و آب برای آن ضرر ندارد باید به طور معمول وضو گرفت
- اگر روی زخم باز است و آب برای آن ضرر دارد باید اطراف زخم را بشوئید و اگر ممکن باشد دست بر روی آن بکشید و اگر ممکن نباشد یارچه یاکی روی آن (زخم) بگذارید و روی آن دست بکشید

- اگر روی پاها و جلوی سر زخم باشد و نمی توان روی آن را مسح کرد ، اگر می تواند یارچه ای « پاک » روی آنها بگذارد و روی آن را مسح کنند و سپس بنا به احتیاط واجب تیمم هم بکند .
- اگر امکان گذاردن یارچه « روی زخم جلو سر و روی پاها » نباشد ، در این صورت باید به جای وضو تیمم کند
- هر گاه اعضاء وضو زخم باشد و روی آنها هم بسته باشد ، اگر باز کردن روی زخم امکان دارد ، زحمت و ضرر هم ندارد باید روی زخم را باز کرد و وضو گرفت

- به هنگام وضو اگر روی زخمی را نمی شود باز کرد اگر جبیره روی زخم پاک است و رساندن آب از روی جبیره به زخم ممکن بود و زحمت و ضرر ندارد باید آب را به زخم برساند

- کسی که غسل واجب دارد و بعضی از اعضاء بدن او زخم شده و امکان بازکردن و تمیز و تطهیر آن وجود ندارد باید مانند وضو جبیره ای، غسل جبیره ای نماید .

- کسی که وظیفه او تیمم است، اگر در بعضی از جاهای تیمم زخم و یا دمل و شکستگی باشد، باید به دستور وضو جبیره ای تیمم جبیره ای نماید .

- کسی که نمی داند وظیفه اش تیمم است یا وضو جبیره ای بنابر احتیاط واجب باید هر دو را انجام دهد .
- مریضی که آب برای او ضرر ندارد و خودش دسترسی به آب ندارد و کسی نیست که برایش آب بیاورد (برای غسل یا وضو) تیمم کفایت می کند

- کسی که نمی تواند نشسته نماز بخواند و نه می تواند به پهلو راست بخوابد و نه پهلو چپ به هنگام نماز **باید به پشت بخوابد به طوری که کف پای او رو به قبله باشد** .
- به هنگام سجده اگر دمل یا زخمی تمام پیشانی را گرفته باشد باید به یکی از **دو طرف پیشانی** سجده کند و اگر ممکن نیست به **چانه** و اگر به چانه هم ممکن نیست به جایی از صورت که ممکن است **سجده** کند .

- کسی که هیچ نمی تواند خم شود برای سجده می تواند بقدری مهر را بلند کند که پیشانی را بر آن بگذارد .
- **نماز بدون وضو یا تیمم صحیح نیست** و قضا دارد و نماز هیچگاه از انسان ساقط نمی شود، مگر در حال بیهوشی و کما

احکام تیمم

نکته: **شخص بیمار اگر نتواند خودش تیمم کند باید از دیگران** مثلاً پرستاران در انجام تیمم **کمک بگیرد**. در جاهایی که وظیفه بیمار تیمم است: مانند، بیماری که مجروح شده در اعضای وضو عین نجاست چسبیده و برطرف کردن آن ممکن نیست یا آب برایش ضرر دارد در این مواقع خوب است پرستاران عزیر به نکات زیر **توجه** داشته باشند:

- ۱- چیزی را که تیمم بر آن صحیح است در محل مناسب و قابل دسترس بیماران قرار دهند.
- ۲- همواره در کنار تخت بیمار مهر را که سجده بر آن صحیح است وجود داشته باشد.
- ۳- در صورتی که بیمار برای وضو یا تیمم به کمک دارد در اوقات نماز به او پیشنهاد کمک کند.
- ۴- در صورتی که پرستار محترم متوجه شد که بیمار وظیفه‌اش تیمم است ولی به وظیفه‌اش آشنا نیست سعی کند این وظیفه را به بیمار آموزش دهد.

• موارد تیمم

- در چند مورد به جای وضو و غسل باید تیمم کرد برخی از موارد آن عبارتند از: الف: اینکه بترسد به واسطه استعمال **آب، ضرر جانی** به او برسد، مریض شود، بیماریش طول بکشد، شدت پیدا کند یا به سختی معالجه شود.
- ب: اینکه عضو وضو نجس باشد و پاک کردن آن ممکن نباشد
- ج: هر گاه **وقت به قدری کم** باشد که اگر وضو یا غسل کند تمام یا مقداری از نماز را باید بعد از وقت بخواند.
- د: **آب** به مقدار **کافی** برای وضو و غسل **نباشد**.

راه ثابت شدن نجاست

در بیمارستان گاهی با اشیایی برخورد می‌شود که پاک یا نجس بودن آنها مشکوک است. حکم کلی این گونه اشیاء این است که از نظر شرعی **هر چیز را می‌توان پاک دانست مگر آنکه نجاست** آن بوسیله یکی از راههای زیر **ثابت شود**:

- الف- خود انسان یقین کند که آن شیء نجس است
- ب- کسی که آن چیز را در اختیار اوست بگوید (اگر پرستار و یا بیمار دیگر بگوید ظرف یا چیزی که در اختیار اوست نجس است باید از آن اجتناب کند خواه عادل باشد یا فاسق، مسلمان باشد یا کافر
- ج- دو نفر مرد عادل بگویند بنابراین
- ۱- **اگر یقین به نجاست** غذا یا چیزی که برای او می‌آورند **ندارد** آن غذا یا آن چیز **پاک** است.
- ۲- چیزهایی که از خارج می‌آورند مانند: دارو، عطر، روغن و صابون، اگر انسان یقین به نجاست آنها نداشته باشد پاک است.
- ۳- وسایل و لوازمی که در بیمارستان وجود دارد از جمله ظروف غذا، حوله و دستشویی، صابون، رختخواب، تخت و سایر چیزها پاک است مگر آن که نجس بودن آنها ثابت باشد.

سوال: تماس دست با انواع الکل (صنعتی، شیمیایی و ...) چگونه است؟
جواب: اگر معلوم نیست که الکل مست کننده و از چیز مایع به دست آمده محکوم به طهارت است.

سوال: مصرف الکل سفید حکمش چیست؟ در بخش کودکان مجبور به تزریق آمپول هستم و هر بار آب کشیدن دشوار است. آیا جایز است همراه داشتن لباس و مقنعه ای که نمی‌دانیم دست آغشته به الکل به آن تماس پیدا کرده یا نه؟

جواب: الکی که در اصل مایع نباشد محکوم به طهارت است. به کار گیری آن در امور طبی و غیر آن مانع ندارد و نماز خواندن با لباسی که به این قسم الکل آغشته شده و صحیح است و احتیاج به تطهیر ندارد.

- هنگام برخورد چیز پاک یا نجس مثل دست پاک با ملافه و شیء نجس اگر شک کنیم که یکی از آن دو مرطوب بوده اما در سرایت رطوبت یکی به دیگری شک کنیم چیز پاک همچنان پاک می‌باشد.
مثال: اگر دست یا بدن به ملافه نجس برخورد کند اما یقین به سرایت رطوبت نداشته باشد پاک است.

خون

• اگر در مایعی شک کند که خون است یا نه پاک می‌باشد؛ به عنوان مثال اگر از زخم یا دمل مقدار کمی مایع زرد رنگ خارج شده و شک دارد که خون است یا نه پاک می‌باشد.
مسئله: زردابه‌ای که در حال بهبود زخم و اطراف آن پیدا می‌شود اگر معلوم نباشد که با خون مخلوط است، پاک است.

سوال: اگر ظرفی که محتوی آب و با خون یا فرآورده های خونی نجس شده باشد، بجوشد، آیا بخار آن پاک است؟ و آیا فرآورده های خونی مانند پلاسما و سرم نجس است؟ اگر با همین شرایط به جای خون ادرار باشد آیا بخار آن پاک است یا نه؟

جواب: بخار پاک است، ولی سرمی که از فرآورده های خون است نجس است مگر در صورتی که صدق خون بر آن نشود.

خون انسان و حیواناتی که خون چهنده دارند نجس می‌باشد. بنا بر این خونی که هنگام تزریق آمپول یا سرم یا کشیدن دندان بیرون می‌آید نجس است و برطرف نمودن خون بوسیله پنبه الکلی یا چیز دیگر باعث پاک شدن محل نمی‌شود.

سوال: اگر از فرآورده های خونی مثل (پلا سما و ...) روی بدن یا لباس بریزد حکم آن چیست؟
جواب: نجس است.

-انتقال خون از بدن انسانی به بدن انسان دیگر یا از بدن حیوانی به بدن انسان اشکال ندارد.

-انتقال خون غیر مسلمان به بدن مسلمان اشکال ندارد.

-خرید و فروش خون برای استفاده بیماران و مجروحان اشکال ندارد.

-اگر گرفتن خون بر ای صاحب آن ضرر داشته باشد اشکال دارد خصوصاً اگر ضرر فاحش و زیاد باشد.

احکام مردار

- یکی از اقسام نجاسات مردار یا انسان مرده است. از آنجا که پرستاران گرامی در بیمارستان با جسد سروکار دارند در ذیل، احکام جسد انسان ذکر می شود:
- اگر کسی بدن انسان مرده ای را که سرد شده و غسلش نداده اند، مس کند (یعنی جایی از بدن خود را به آن برساند) باید **غسل میت** نماید، حتی اگر ناخن و استخوان او به ناخن و استخوان میت برسد.

• توجه: اگر هنگام معاینه، رسیدگی یا حمل بیمار، متوجه شد که روح از بدن وی خارج شده و بدن نیز سرد شده است، در صورت تماس پوستی مستقیم (مثلاً بدون دستکش) با میت سرد شده، غسل مس میت واجب می شود؛ ولی اگر بدن هنوز گرم است، غسل واجب نیست.

• اگر عضوی از بدن انسان قطع شود و بصورت آویزان متصل به بدن باشد تا زمانی که اتصال دارد (هر چند فقط بوسیله پوست) پاک است اما همین که از بدن جدا شود نجس می شود و اگر با رطوبت به چیزی برخورد کند آن را نجس می کند.

- اگر دندان به تنهایی کشیده شود نجس نیست اما اگر همراه با آن گوشت باشد نجس است.

- اگر جنین قبل از آنکه در او روح دمیده سقط شود نجس است.

سوالات رایج

• س: مصرف الکل سفید حکمش چیست؟ جایز است همراه داشتن لباس و مقنعه ای که نمی دانیم دست اغشته به الکل به آن تماس پیدا کرده یا نه؟

الکلی که در اصل مایع نباشد محکوم به طهارت است هر چند که مسکر باشد. به کارگیری آن در امور طبی و غیر آن مانع ندارد و نماز خواندن با لباسی که با این قسم الکل اغشته شده صحیح است و احتیاج به تطهیر ندارد.

• **س:** در محیطی مختلط و در زمان های طولانی بین دو همکار زن و مرد، با حضور شخص ثالث و یا بدون حضور وی صحبت کردن و شوخی و خندیدن با توجه به اطمینان از اینکه محیط خواهرانه و برادرانه است اشکالی ندارد؟

صحبت کردن و شوخی و خندیدن دو نامحرم اگر موجب مفسده باشد حرام است

• **س:** در تزریق آمپول وریدی یا عضلانی که سیاه یا کبود می شود آیا شخص تزریق کننده ضامن است؟

کار تزریق کننده مانند کار طبیب است. هرگاه حاذق باشد و اخذ برائت (به طور عام یا خاص)، کند ضامن نیست و بدون اخذ برائت ضامن است و در صورت سهل انگاری و عدم حذاقت ضامن مطلقا است.

فاش کردن اسرار بیمار برای پیشرفت علم پزشکی

- س: آیا جهت امر آموزش بالینی دانشجویان و انترنها و رزیدنتها مجاز هستیم شرح حال مریض و بعضاً اسرار وی را در جمع پزشکان مطرح کنیم یا خیر؟
اگر این امر به مصلحت بیمار بوده و یا برای آموزش دانشجویان مفید باشد مانعی ندارد.

- دانشجویان دانشگاه پزشکی (دختر یا پسر) برای آموزش چاره‌ای جز معاینه فرد اجنبی از طریق لمس و نظر ندارند و چون این معاینات جزء برنامه درسی است و برای کارآموزی و آمادگی آنان برای معالجه بیماران در آینده مورد نیاز است و عدم انجام آن باعث می‌شود از تشخیص بیماری افراد مریض عاجز باشند و این امر منجر به طولانی شدن دوران بیماری افراد بیمار و گاهی فوت آنان می‌شود، بنا بر این آیا این معاینات جایز است یا خیر؟

- ج: اگر از موارد ضروری برای کسب تجربه و آگاهی از نحوه درمان بیماران و نجات جان آنان باشد، اشکال ندارد.

نگهداری اموال آسیب‌دیدگان

- س: آیا وجوب امداد رسانی به مصدومین و آسیب‌دیدگان، فقط اختصاص به اقدام و تلاش برای نجات جان آنها دارد یا نگهداری از اموال آسیب‌دیدگان را نیز شامل می‌شود؟ حکم کلی در این خصوص چیست؟

اگر نگهداری اموال آسیب‌دیده برای حفظ جان مصدوم لازم باشد این نیز واجب است و در غیر این صورت نیز اگر نیروی امدادی از نظر مقررات اداری موظف به آن باشد واجب است عمل کند.

اهمال در امداد

• س: آیا اهمال و مسامحه در امداد که منجر به نقص عضو یا موت مصدوم گردد، موجب دیه می‌باشد؟

هرچند مسامحه در این‌گونه امور گناه محسوب می‌شود ولی موجب دیه نیست.

ضمان آسیب دیدگی جسد

- س: اگر در حال انتقال اجساد، بر اثر پرت شدن جسد یا انباشته شدن آنها یا به سببی دیگر، جسدی آسیب ببیند، آیا امدادگر ضامن است؟ در صورت ضمان، آیا بین مواردی که امدادگر از روی قصور یا تقصیر یا ناچاری اقدام نموده تفاوتی وجود دارد؟
- ج) اگر در انجام وظیفه خود کوتاهی نکرده باشد، ضامن نیست.

ترجیح در امداد به مسلمان

• س: آیا در وجوب امداد و نجات مصدومین تفاوتی بین مسلمان و غیر مسلمان وجود دارد؟

امداد و نجات مسلمان واجب و غیرمسلمانی که در حال جنگ با مسلمانان نباشد، مستحب است.

لمس یا نظر به بدن مصدوم

- س: برای نجات افراد حادثه دیده و نیز بیرون آوردن مصدومین و جنازه‌ها از زیر آوار و عدم وجود امدادگر محرم، و عدم امکان پوشاندن بدن‌های عریان، ناچار به نگاه به بدن نامحرم یا لمس آن هستیم، وظیفه چیست؟
- ج) در صورت ضرورت، به قدر ضرورت اشکال ندارد.

لمس و نظر بدن زن غیرمسلمان

• س: آیا در عدم جواز لمس و نظر فرقی بین مسلمان و غیر مسلمان می‌باشد؟

در حرمت لمس فرقی نیست ولی نگاه به قسمت‌هایی از بدن غیر مسلمان که به طور معمول نمی‌پوشانند بدون قصد لذت اشکال ندارد.

تنفس دهان به دهان مصدوم نامحرم

- س: تنفس دهان به دهان (CPR) نامحرم توسط امدادگر در موارد ذیل چه حکمی دارد:
- الف: در صورت نبود همجنس و محرم.
- ب: عدم آشنایی همجنس و محرم با امور امدادی
- ج: حادث بودن حال مصدوم و عدم مجال رسیدن محرم و همجنس.

در فرض نبود همجنس یا محرم آشنای به این امور و ضرورت نجات مصدوم از این طریق، جایز بلکه لازم است ولی اگر به هر طریق بتواند بدون لمس بدن نامحرم این وظیفه را انجام دهد، لمس جایز نیست.

پوشاندن بدن نامحرم در صورت ضرر

- س: اگر شخص نامحرمی در حمام یا استخر مصدوم شده باشد آیا پوشاندن بدن وی، پیش از نجات در صورتی که پوشاندن برایش مضرّ باشد، مثل گرمازده باز هم واجب است؟ همچنین اگر پوشاندن بدن باعث تأخیر در نجات مصدوم و یا منجر به مرگ وی شود، چه طور؟

اگر پوشاندن بدن مصدوم ضرری برای او داشته باشد یا سبب تأخیر در نجات وی شده و ممکن است منجر به مرگ او بشود، لازم نبوده بلکه جایز نیست.

خارج کردن فرد مانع امداد

- س: آیا اشخاص مصدوم یا مصیبت‌زده را که در محل حادثه هستند و مانع امداد و نجات دیگران می‌شوند می‌توان اجباراً از منطقه خارج نمود؟

در فرض ضرورت خارج نمودن آن‌ها از منطقه اشکال ندارد.

نجات جان مصدوم با قطع عضو او

- س: اگر مصدومی زیر آوار مانده و پایش گیر کرده و احتمال ریزش بقیه آوار هم هست و ممکن است تلف شود و ما می‌توانیم با قطع کردن پایش او را نجات دهیم، در صورتی که این کار در تخصص ما نباشد، تکلیف چیست؟ و در صورتی که متخصص، پای چنین فردی را برای نجات جان او قطع کرد آیا ضمان دارد یا خیر و اگر ضمان دارد به عهده اقدام کننده است یا حکومت؟
- ج: اگر برای نجات مصدوم از مرگ راهی جز قطع پای او وجود ندارد، قطع پای او جایز بلکه واجب است و با توجه به این که راهی غیر از این برای نجات مصدوم وجود نداشته، ضمان ندارد.

جراحت جسد برای درآوردن زیورآلات

• س: اگر بیرون آوردن زیورآلات میّت موجب مجروح شدن بدن او یا قطع انگشت وی شود، وظیفه چیست؟

اگر ارزش چندانی ندارد با او دفن شود، ولی اگر ارزشمند است باید آن را بریده و درآورند و اگر راهی جز آنچه در سؤال ذکر شده برای بیرون آوردن آنها نیست اشکال ندارد.

کشتن بیمار از روی ترحم

- س: آیا مرگ ترحمی (کشتن بیماری که مبتلا به مرض غیرقابل علاج شده است و از درد رنج می‌برد چه با موافقت بیمار یا بستگانش یا بدون اطلاع و موافقت آنها) جایز است؟ در صورت عدم جواز، دیه بر عهده کیست؟ و آیا قصاص دارد یا خیر؟
- ج) جایز نیست و موافقت بیمار یا بستگان وی حتی امر آنها تأثیری در مسأله ندارد و در صورت اقدام به چنین عملی دیه بر مباشر عمل است و در فرض عمدی بودن موجب قصاص است.

حکم بیمارکشی از روی ترحم

- س: از اتانازی در فارسی به (قتل از روی ترحم) و (بیمارکشی با ترحم) تعبیر می‌شود و به منظور کوتاه کردن مدت درد و رنج بیمار لاعلاجی است که بر اساس دانش پزشکی امروز هیچ امیدی به شفا و یا بهبود او وجود ندارد اقدام به این کار چه حکمی دارد؟ آیا سرپرست یا نزدیکان بیمار می‌توانند به پزشك همچین اجازه‌ای بدهند؟

جایز نیست و قتل نفس محسوب می‌شود.

اطلاع دادن نجاست وسایل پزشکی به بیمار

- س: با توجه به امکان نجس شدن لباس و بدن بیمار، آیا لازم است نجس بودن وسایل مورد استفاده در مصارف پزشکی (از قبیل: تخت معاینه، وسایل پزشکی، یونیت و ...) را به وی تذکر دهیم؟

لازم نیست.

دادن پرونده پزشکی بیمار به سایر پزشکان

- س: آیا می‌توان پرونده‌ای را که اسرار بیمار در آن بایگانی می‌شود، در اختیار پزشکان دیگر غیر از پزشک معالج یا بستگان بیمار قرار داد؟

موارد آن مختلف است و در صورتی که این عمل باعث دستیابی به معالجه بیمار و یا نجات جان بیماران دیگر باشد مانعی ندارد و بلکه در مواردی لازم است.

استفاده از نخ بخیه تهیه شده از حرام گوشتان

- س: استفاده پز شك از نخ‌های بخیه که احیاناً بعضی از آنها از اجزای حیوانات حرام گوشت به دست آمده است، چه حکمی دارد؟

فی نفسه اشکال ندارد.

ندادن دارو بدون تجویز پزشک

- س: نظر به اینکه قانوناً تجویز دارو به عهده‌ی فرد دیگری به جز پزشک نمی‌باشد، به استثنای داروهای بدون نسخه، چنانچه مریض به حال اضطرار مراجعه کند و با توجه به فوریت، در صورت ندادن دارو، منجر به نقص، جرح یا فوت بیمار گردد، آیا افراد دیگر کادر درمانی در عواقب فوق متهم به قصور است؟

با فرض اینکه طبق قانون رفتار کرده تکلیفی متوجه او نیست.

انجام آزمایشات پزشکی بر روی بیمار بدون اطلاع او

- س: در صورتی که آزمایش خاص پزشکی برای پیشرفت علم هیچگونه ضرری برای بیمار نداشته باشد، آیا پزشک بدون اطلاع به بیمار و بدون کسب اجازه او میتواند چنین اقدامی نماید؟

جایز نیست.

برهنه کردن بیمار برای حفظ حالت استریل اتاق عمل

- س: آیا به خاطر حفظ فضای استریل اتاق عمل می‌توان مجروح را برهنه کرده و از مقابل انظار پزشکان و پیراپزشکان عبور داد؟

می‌توان از لباسها یا ملحفه‌ای که قبلاً استریل شده، بعد از بیرون آوردن لباسهای بیمار استفاده نمود تا بیمار برهنه نباشد.

كمك مرد به زن در حال زایمان

- س: بفرمایید در صورتی که زنی نباشد تا به زائو در وضع حمل كمك كند، آیا مرد می‌تواند دخالت كند؟

اگر عدم دخالت مرد موجب تهدید حیات مادر یا كودك باشد، مانعی ندارد.

نگاه کردن به عکسهای عریان

- سوال: نگاه کردن به عکسهای عریان که در کتب درسی پزشکی موجود است اگر به قصد آموزش باشد جایز است یا نه؟ در صورتی که با قصد لذت و ترس وقوع گناه و فساد باشد تکلیف چیست؟

بدون قصد لذت مانعی ندارد: ولی با قصد ریبه و التذاذ جنسی و یا مفسده جایز نیست.